

Nr 111

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en avdelning för kemi vid tekniska högskolan i Lund m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 123 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 april 1964, föreslagit riksdagen att

- 1) godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för uppbyggnad av en avdelning för kemi vid tekniska högskolan i Lund;
- 2) godkänna av departementschefen framlagda förslag rörande nedläggande av mejeriingenjörsutbildningen i Alnarp samt därav föranledda anordningar;
- 3) godkänna av departementschefen framlagda förslag rörande ändrad inriktning av biokemiutbildningen vid tekniska högskolan i Stockholm.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Isacson* och *Elofsson* (I: 790) och den andra inom andra kammaren av herr *Grebäck m. fl.* (II: 973), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 123 angående inrättande av en avdelning för kemi vid tekniska högskolan i Lund m. m. måtte besluta, att den däri föreslagna utbildningen av livsmedelstekniker knytes till lantbrukshögskolan och organiseras i form av en livsmedelsteknisk sektion vid denna högskolas alnarpsdel;

dels ock en inom andra kammaren av fru *Sjövall m. fl.* väckt motion (II: 959), vari hemställts att riksdagen måtte besluta om ombildning av specialläroarbefattningen i jäsningslära vid tekniska högskolan i Stockholm till professur i biokemisk teknologi.

Beträffande motiveringarna för de motionsvis gjorda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna II: 973 och II: 959.

I propositionen nr 123 föreslås riktlinjer för utbyggnad av tekniska högskolan i Lund med en avdelning för kemi. Förslaget utgår från dels organisationskommitténs för teknisk högskola i Lund stomplan för högskolan (del II), dels ett av utredningen rörande mejeriundervisning m. m. avgivet betänkande.

Den nya avdelningen föreslås dimensionerad för en årlig intagning av 80 nya studerande i första årskursen samt 50 s. k. universitetskemister fr. o. m. tredje årskursen. Fyra huvudlinjer kommer enligt förslaget att uppbyggas: en process-

ingenjörslinje, en teoretiskt-beräkningsmässig linje, en allmän kemistlinje och — som en nyhet för svenskt högre tekniskt utbildningsväsen — en livsmedelsteknisk linje. I samband med inrättande av sistnämnda linje föreslås den nuvarande mejeriingenjörsutbildningen i Alnarp skola avvecklas. För hela kemiutbildningen framlägges långtidsplaner för topptjänstorganisationen. Sålunda förordas, att riksdagen nu fattar beslut om inrättande budgetåren 1965/66—1968/69 av sju professurer, fyra laboraturer och två universitetslektorat.

I propositionen framlägges dessutom förslag rörande biokemiutbildningen vid tekniska högskolan i Stockholm. Härvid förordas, att den för närvarande vakanta professuren i livsmedelskemi vid högskolan omvandlas till professur i biokemi fr. o. m. den 1 juli 1965.

Beträffande den närmare redovisningen av innehållet i organisationskommitténs för teknisk högskola stomplan för högskolan (del II) och utredningens rörande mejeriundervisning m. m. betänkande samt över förslagen inhämtade yttranden torde få hänvisas till propositionen nr 123, s. 4—14 respektive 14—27. Då frågan motionsvägen beröres skall här emellertid kortfattat redovisas huvuddragen i remissyttrandena i anledning av mejerikutredningens förslag om förläggning av livsmedelsteknisk utbildning till tekniska högskolan i Stockholm. Utredningens förslag om lokalisering av denna utbildning till ifrågavarande högskola har avstyrkts av flertalet remissinstanser. Av dem som förordat teknisk högskola i lokaliseringsfrågan har flertalet i stället uttalat sig till förmån för Lunds tekniska högskola.

I valet mellan teknisk högskola och lantbrukshögskolan som förläggningsplats för den livsmedelstekniska utbildningen har en stor majoritet av remissinstanserna uttalat sig till förmån för teknisk högskola. Flertalet av de remissinstanser som har anknytning till jordbruket, mejeriindustrin och lantbruksforskningen förordar emellertid att den livsmedelstekniska utbildningen förläggs till lantbrukshögskolan.

De remissinstanser som förordar förläggning till teknisk högskola anger som skäl härför att det går en klar skiljelinje mellan råvarans produktion och dess förädling samt att utbildningen rörande förädlingen hör till det tekniska området. Vidare framhålls att en bred och grundlig kemiingenjörsutbildning, sådan den meddelas vid de tekniska högskolornas kemiavdelningar, är nödvändig för en riktig förståelse för de särskilda problem, som är förknippade med industriell framställning av livsmedel. Stort avseende fästs också vid att en civilingenjörsexamen ger en större valfrihet på arbetsmarknaden. En stor del av också dessa remissinstanser understryker dock samtidigt vikten av att de biologiskt inriktade ämnena tillgodoses i erforderlig omfattning.

Anknytning av den livsmedelstekniska utbildningen till lantbrukshögskolan förordas av lantbruksstyrelsen, lantbrukshögskolan, alnarpsinstitutet, jordbrukets forskningsråd, Svenska mejeriernas riksförening, Svensk husdjursskötsel och Riksförbundet Landsbygdens folk. Orsaken till att dessa remissinstanser för-

ordrar anknnytning till lantbrukshögskolan är främst att man därigenom får en bättre biologisk grund för den livsmedelstekniska utbildningen.

Vidare må nämnas att *statskontoret* framhållit, att det logiska och naturliga vore att förlägga den livsmedelstekniska undervisningen till Lunds tekniska högskola. Då det emellertid dröjer flera år innan en livsmedelsteknisk undervisning kan börja i Lund, kan det synas motiverat att förlägga undervisningen till tekniska högskolan i Stockholm. Det förefaller troligt att det inom en relativt kort tid kan visa sig vara nödvändigt och lämpligt att ordna med en livsmedelsteknisk undervisning även i Lund. Om och när så sker, finns det anledning att åstadkomma en nära anknnytning mellan den livsmedelstekniska undervisningen i Lund och mejeriforskningsinstitutet i Alnarp.

Departementschefen framhåller inledningsvis följande med avseende på organisationskommitténs förslag.

»Expansionen av vårt universitets- och högskoleväsen kommer enligt de av statsmakterna uppdragna riktlinjerna att fortsätta i snabb takt under den återstående delen av 1960-talet. Efterfrågan på arbetskraft med kvalificerad utbildning — inte minst tekniker och naturvetare — kommer, att döma av föreliggande prognoser, att framdeles nå en ytterligare ökad omfattning. För att det sålunda väntade ökade behovet i tid skall kunna mötas har bl. a. utbildningskapaciteten vid de tekniska högskolorna successivt byggts ut och utbildning av civilingenjörer anordnats i Lund. I fråga om sistnämnda utbildning vill jag här erinra om att 1955 års universitetsutredning i sitt sjätte betänkande, »Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle» (SOU 1959: 45), föreslog att vid en utbildningsenhet i Lund skulle successivt inrättas avdelningar för teknisk fysik, maskinteknik, elektroteknik, väg- och vattenbyggnad, kemi samt arkitektur. Sedan riksdagen på grundval av propositionen 1960: 119 fattat beslut härom, tillsatte jag i juni 1960 efter bemyndigande av Kungl. Maj:t en organisationskommitté med uppgift att verkställa närmare utredningar och avge förslag angående anordnande av högre teknisk utbildning och forskning i Lund. Kommittén — organisationskommittén för teknisk högskola i Lund — tillsatte i sin tur subkommittéer för utarbetande av detaljförslag för varje särskild avdelning beträffande ämnen, läro- och timplaner samt lärarbehov m. m., ävensom i lokal- och utrustningsfrågor. Emellertid tillsattes subkommittén för planering av en avdelning för kemi först senare. Organisationskommittén ansåg sig nämligen böra avvakta resultaten av dels vissa undersökningar rörande möjligheten att i tredje årskursen vid tekniska högskolans i Stockholm kemiavdelning intaga studerande som vid universitet inhämtat erforderliga kunskaper i bl. a. kemi och fysik, dels en inventering av behovet av kemiingenjörer, utförd av Sveriges kemiska industrikontor i samverkan med Sveriges industriförbund. Av denna anledning innehöll organisationskommitténs i september 1961 framlagda stomplan — vilken sedermera godkändes av riksdagen (prop. 1962: 43; SU 103; Rskr 246) — icke något förslag om kemiingenjörutbildning i Lund.

Organisationskommittén har nu i en andra del av stomplanen för högskolan i Lund — stomplan II — avgivit förslag i fråga om avdelningen för kemi. Förslaget, i vilket förutsättes att kemiundervisningen i enlighet med 1960 års riksdagsbeslut kommer att påbörjas höstterminen 1965, synes mig förtjänstfullt och ägnat att läggas till grund för den nu aktuella utbyggnaden av högskolan, och jag vill endast beträffande vissa enskildheter förorda ändringar däri.

I detta sammanhang vill jag erinra om att subkommittéerna vid arbetet på de båda stomplansförslagen bl. a. haft den målsättningen, att de tre tekniska högskolorna skall vara likvärdiga men därför icke identiska till sin utformning samt att en viss specialisering skall finnas vid var och en av dem. Vid behandlingen av den nyssnämnda propositionen 1962:43 hade riksdagen ingen erinran häremot (SU 103; Rskr 246).»

Departementschefen redovisar härefter sina ställningstaganden till organisationskommitténs förslag. Departementschefen anför följande med avseende på intagningen av s. k. universitetskemister.

»Organisationskommittén bemyndigades i april 1962 att planera kemiavdelningen vid den nya läroanstalten i Lund — interimistiskt kallad tekniska högskolan i Lund — för en årlig intagning av 80 studerande i stället för som tidigare beslutits 55. Vid remissbehandlingen av stomplan II har från vissa håll rests invändningar mot den planerade kapacitetsökningen. Det är emellertid enligt min mening otvivelaktigt, att efterfrågan på kemiingenjörer kommer att ytterligare öka under de närmaste åren. Den brist på civilingenjörer med kemisk utbildning som redan i dagens läge är markant kommer, därest möjligheter till ökad kapacitet inte tillvaratages, att i än högre grad accentueras. Jag anser därför, att den blivande kemiavdelningen redan från dess etablerande bör dimensioneras för en årlig intagning av 80 studerande i första årskursen.

I det framlagda stomplansförslaget räknar organisationskommittén även med en årlig intagning i tredje årskursen av 50 s. k. universitetskemister, dvs. sådana studerande, som vid universitet förvärvat minst ett betyg i matematik, ett i fysik och två i kemi. Vissa remissinstanser — bl. a. Svenska teknologföreningen och SACO — har ifrågasatt lämpligheten inte minst från rekryteringssynpunkt av en sådan övergång från universitet till teknisk högskola. Däremot har bl. a. Ingeniörsvetenskapsakademien, Sveriges kemiska industrikontor och Svenska kemistsamfundet i sina yttranden ställt sig positiva till förslaget, ehuru även den åsikten kommit till uttryck, att erfarenheterna av en planerad liknande övergång mellan motsvarande läroanstalter i Stockholm tills vidare borde avvaktas. För egen del finner jag den föreslagna anordningen lämplig. Jag vill här erinra om att jag i årets statsverksproposition (bil. 10, s. 478) tillstyrkte ett parallellt förfarande vid tekniska högskolan i Stockholm.»

Departementschefen framhåller fortsättningsvis:

»Kommitténs nu framlagda förslag innebär, att inom den nya kemiavdelningen skall finnas tre huvudlinjer, av vilka två föreslås få kemiteknisk natur — en

processingenjörslinje och en teoretiskt-beräkningsmässig linje — samt den tredje bli en allmän kemistlinje. Avsikten är att den vid avdelningen anordnade utbildningen framför allt skall ge en bred allmänkemisk kompetens. Remissinstanserna har i huvudsak anslutit sig till den föreslagna inriktningen av kemiutbildningen. För egen del finner jag uppläggningsen ändamålsenlig inte minst med hänsyn till de positiva remissyttranden, som avgivits av företrädarna för näringslivet. Förslaget synes vara väl genomtänkt och innebära en utformning av kemiutbildningen, som står i god samklang med modern utbildning i andra länder.»

Med anledning av de förslag som framlagts i betänkandet »Högre undervisning samt forskning på mejeriområdet m. m.» tar departementschefen upp frågan om anordnande av civilingenjörsutbildning med livsmedelsteknisk inriktning och anför därvid följande.

»Mejeriingenjörsutbildningen är för närvarande förlagd till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut. I olika sammanhang har invändningar rests mot utbildningen i dess nuvarande utformning. Sålunda blir utbildningskostnaden förhållandevis hög för det fåtal studerande, det inom denna utbildningsgren är fråga om. Vidare måste det från rekryteringssynpunkt vara betänkligt med en så markerad specialinriktning. Den färdigutbildade mejeriingenjören är hänvisad till en mycket trång sektor av näringslivet. De utredningar som behandlat mejeriutbildningen har funnit, att den borde utvidgas till att få en mera allmän livsmedelsteknisk karaktär och i samband därmed förläggas till teknisk högskola.

Den nu aktuella utredningen förordar, att den livsmedelstekniska utbildningen förlägges till tekniska högskolan i Stockholm. Forskningen på mejeriområdet föreslås emellertid — främst med hänsyn till gjorda investeringar — alltjämt bedriven i Alnarp och där framdeles organiserad inom ett s. k. branschforskningsinstitut. Utredningen synes ha fäst stor vikt vid att den nya utbildningen härigenom skulle kunna igångsättas redan under innevarande år.

En stor majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt en förläggning av ifrågasvarande utbildning till teknisk högskola. Flertalet av de instanser som har anknytning till jordbruk, mejeriindustri och lantbruksforskning förordar dock att utbildningen anordnas vid lantbrukshögskolan. Enligt dessa instansers mening skulle de studerande härigenom erhålla en bättre biologisk grundutbildning.

Vad avser lokaliseringen av den nämnda verksamheten har flertalet remissinstanser avstyrkt att den livsmedelstekniska utbildningen förlägges till Stockholm. Härvid har bl. a. framhållits dels betydelsen av att utbildning och forskning hålles samman, dels att såväl livsmedelsindustrin som forskningslaboratorierna inom det livsmedelstekniska området har sin kärna i Skåne.

I likhet med utredningen vill jag — i samråd med chefen för jordbruksdepartementet — förorda, att den nuvarande mejeriingenjörsutbildningen vid alnarpsinstitutet upphör och ersättes med en livsmedelsteknisk utbildning, förlagd till teknisk högskola. Jag anser det emellertid angeläget att de av företrädare för livsmedelsindustrin framförda synpunkterna rörande den sålunda föreslagna nya

utbildningens utformning och innehåll, vilka framför allt tagit sig uttryck i önskemålet att tillräckligt utrymme skall ges åt de biologiska momenten i kursplanen, vinner tillbörligt beaktande vid utbildningens kommande uppbyggnad vid teknisk högskola. Med hänsyn till behovet av nära kontakt mellan utbildning och forskning på ifrågavarande område samt till livsmedelsindustrins och den livsmedelstekniska forskningens starka koncentration till Sydsverige — varvid även möjligheten till kontakt med Danmark i dessa hänseenden beaktas — förordar jag, att en livsmedelsteknisk utbildning anordnas vid tekniska högskolan i Lund som en livsmedelsteknisk linje inom avdelningen för kemi. I samband härmed vill jag betona angelägenheten av att befintliga resurser på hit hörande område utnyttjas även i fortsättningen. Enligt vad jag inhämtat kan lokaler och materiella resurser i övrigt för forskningen och utbildningen vid den livsmedelstekniska linjen i betydande omfattning ställas till förfogande vid institutet i Alnarp.

Jag kommer dessutom i min fortsatta framställning att förorda, att den utbildning och forskning i livsmedelskemi som för närvarande bedrivs vid tekniska högskolan i Stockholm ges en starkare inriktning mot de jäsnings- och läkemedelstekniska områdena.»

Departementschefen återgår härefter till sin redovisning av ställningstagandet till organisationskommitténs förslag och framhåller följande.

»Den första intagningen av studerande vid kemiavdelningen i Lund bör, såsom organisationskommittén förutsatt, kunna ske hösten 1965. Med hänsyn till att redan den första intagningsomgångens studenter bör få möjlighet att välja livsmedelsteknisk linje bör enligt min mening principbeslut nu fattas om inrättande av en professur i livsmedelsteknologi vid tekniska högskolan i Lund fr. o. m. den 1 juli 1967. Samtidigt bör den nuvarande professuren i mjölkprodukternas teknologi vid alnarpsinstitutet indragas. Frågan om ett till Alnarp förlagt s. k. branschforskningsinstitut på livsmedelsområdet eller delar därav torde få bli föremål för förhandlingar med berörda företrädare för näringslivet. Jag räknar med att ett sådant institut skall kunna inrättas, därest ett för staten godtagbart avtal kan träffas med övriga intressenter i institutet. Den nuvarande mejeriingenjörsutbildningen i Alnarp synes böra avvecklas, sedan undervisningen för nu intagna studerande avslutats, vilket beräknas kunna ske under läsåret 1966/67.

Med avseende på behovet av högre tjänster vid den nya kemiavdelningen räknar organisationskommittén med ett successivt inrättande av sex professorer, fyra laboraturer och ett tiotal universitetslektorat. Sålunda föreslås inrättande, från läsåret 1965/66 en professur i vartdera av ämnena oorganisk kemi och teknisk analytisk kemi samt ett universitetslektorat i maskinelement med mekanik, från läsåret 1966/67 en professur i vartdera av ämnena fysikalisk kemi och organisk kemi samt ett universitetslektorat i biokemi, från läsåret 1967/68 en professur och en laboratur i vartdera av ämnena kemisk teknologi och kemisk apparatteknik, från läsåret 1968/69 ytterligare en laboratur i vartdera av de

båda sistnämnda ämnena samt, utan närmare tidsangivelse, ett universitetslektorat i matematik. Övriga beräknade lektorat avser allmänna kemiämnen.

Vid min prövning av kommitténs förslag har jag blivit övertygad om att den framlagda tidsplanen är ändamålsenlig med tanke på såväl den avsedda intagningskapaciteten som den föreslagna uppläggnings- och differentieringen av forskningen vid högskolan. I överensstämmelse med kommitténs förslag förordar jag därför, att beslut nu fattas om inrättande vid tekniska högskolan i Lund av två professurer och ett universitetslektorat fr. o. m. budgetåret 1965/66, av två professurer och ett universitetslektorat fr. o. m. budgetåret 1966/67, av två professurer och två laboraturer fr. o. m. budgetåret 1967/68 samt av två laboraturer fr. o. m. budgetåret 1968/69, alla i de ämnen och med de benämningar som av kommittén föreslagits. I fråga om övriga universitetslektorat, för vilkas inrättande ingen tidpunkt angivits, torde ställning framdeles böra tagas i samband med det årliga budgetarbetet. Vidare förordar jag att, i anslutning till mitt tidigare förslag angående en livsmedelsteknisk linje vid den nya kemiavdelningen, professuren i mjölkprodukternas teknologi vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut fr. o. m. budgetåret 1967/68 indrages och att i samband därmed i stället inrättas en professur i livsmedelsteknologi vid tekniska högskolan i Lund. Under förutsättning att ett för staten godtagbart avtal i fråga om ett till Alnarp förlagt s. k. branschforskningsinstitut på livsmedelsområdet eller delar därav kan slutas, bör med sistnämnda professur kunna förenas föreståndarskap för institutet eller avdelning vid detta.

I detta sammanhang vill jag erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 26 januari 1962 bl. a. föreskrev att innehavare av tjänst såsom professor, laborator (motsvarande) och universitetslektor i ämne, som ej är tekniskt tillämpningsämne, vid tekniska högskolan i Lund skall vara skyldig att i viss omfattning bestrida undervisning och examination vid såväl högskolan som universitetet i Lund.

Kommitténs förslag upptar även vissa befattningar som speciallärare och biträdande lärare. Befattningar av detta slag torde komma att erfordras även för den i det föregående föreslagna livsmedelstekniska linjen. Frågan om kostnaderna härför torde framdeles få prövas i det årliga budgetarbetet.

Enligt organisationskommittén bör subkommitténs beräkningar av kostnader för hjälpkrafter samt av omkostnads- och materielanslag m. m. betraktas som kostnadsuppskattningar, vilka avsett att ge en ungefärlig föreställning om storleksordningen av det blivande medelsbehovet i dessa hänseenden. Subkommitténs beräkningar — i vilka kostnaderna för den livsmedelstekniska linjen självfallet icke beaktats — upptar ett behov av 44 assistenter, ca 9 200 övningsassistenttimmar samt ca 4 200 timmar för skrivvakt och tentamensrättning. Vidare har subkommittén räknat med fyra tjänster som forskningsingenjör i högst A 23 och sammanlagt 37 biträdestjänster, vartill kommer viss verkstadspersonal — tillhoppa sju tjänster — vid en föreslagen central verkstad, gemensam för kemiinstitutionerna vid högskolan och Lunds universitet.

Subkommitténs uppskattning av det erforderliga avlöningsanslaget — vid full

utbyggnad — för kemiavdelningen vid tekniska högskolan i Lund belöper sig till i runt tal 3,5 milj. kr.

Vad avser sakanslagen m. m. har det blivande årliga medelsbehovet uppskattats för omkostnader till ca 300 000 kr., för materiel m. m. till ca 750 000 kr. och för nyanskaffning av apparater m. m. till ca 300 000 kr.

Jag finner — vid jämförelse med förhållandena vid övriga tekniska högskolor — subkommitténs kostnadsuppskattningar i huvudsak kunna betecknas som realistiska och ägnade att bilda underlag för kommande förslag till anslags-äskanden.

I stomplan II har det för kemiavdelningen erforderliga lokalbehovet redovisats, ävensom uppskattningen av kostnaderna för nödvändig inredning och utrustning. Ställning till dessa frågor bör emellertid tagas i annat sammanhang. Jag vill här erinra om att jag i propositionen 1964:72 förordade, dels att en gemensam anläggning för kemiämnen vid såväl universitetet som tekniska högskolan i Lund skulle komma till stånd, varvid jag fann det nödvändigt att byggnadsarbetena för en första etapp — omfattande bl. a. kurslaboratorier — igångsattes så snart erforderliga projekteringshandlingar färdigställts, dels att en delram av 6,5 milj. kr. till allmän utrustning för ifrågavarande nybyggnader skulle under rubriken Tekniska högskolan i Lund uppföras i den för utrustningsnämndens för universitet och högskolor verksamhetsområde för nästa budgetår föreslagna inrednings- och utrustningsplanen. Jag vill även erinra om att jag i nämnda proposition uttalade, att erforderliga lokaler beräknades vara färdigställda till hösten 1965, så att utbildningen vid kemiavdelningen skulle kunna påbörjas planenligt. Institutionslokaler för kemiavdelningen förutsattes tillkomma genom den tredje byggnadsetappen av kemianläggningen. För denna etapp uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 24 februari 1964 åt byggnadsstyrelsen att utföra projektering fram till huvudhandlingar. I en till beslutet fogad promemoria uttalades bl. a., att de naturvetenskapliga och tekniska kemiämnen i största möjliga utsträckning borde integreras med varandra samt att vid projekteringen av tredje etappen borde beaktas de integrationsmöjligheter, som uppförandet av fjärde etappen skulle komma att innebära. Programmet för denna senare etapp innehåller nu huvudsakligen institutionslokaler för naturvetenskaplig kemi.

Som jag i det föregående framhållit kan lokaler för forskningen och undervisningen vid den livsmedelstekniska linjen i betydande omfattning ställas till förfogande vid institutet i Alnarp, varför några nybyggnader för denna linje icke synes erforderliga. Icke heller torde några väsentliga ändringar i lokalprogrammet för den gemensamma kemianläggningen i Lund bli nödvändiga till följd av att en livsmedelsteknisk linje anordnas vid tekniska högskolan i Lund.»

Departementschefen tar slutligen upp frågan om biokemiutbildning vid tekniska högskolan i Stockholm. Departementschefen anför följande i denna fråga.

»Av mitt tidigare ställningstagande framgår att jag inte anser mig kunna tillstyrka det av utredningen rörande mejeriundervisning m. m. framlagda förslaget angående livsmedelsteknisk utbildning vid tekniska högskolan i Stockholm. Jag

vill emellertid i detta sammanhang taga upp frågan om biokemiutbildning vid denna högskola.

Vid min anmälan i årets statsverksproposition av avlöningsanslaget till nämnda högskola var jag (bil. 10, s. 478 f.) — i avvaktan på dels mina nu föreliggande ställningstaganden till stomplan II för tekniska högskolan i Lund, dels remissbehandlingen av det tidigare berörda betänkandet »Högre undervisning samt forskning på mejeriområdet m. m.» — inte beredd att taga ställning till det förslag till organisation av biokemiutbildningen vid stockholmshögskolan, vilket avgivits med överstyrelsens för de tekniska högskolorna anslagsframställningar för budgetåret 1964/65.

Förslaget innebar bl. a., att den befintliga professuren i livsmedelskemi vid stockholmshögskolan skulle omvandlas till professur i biokemi samt att en professur i biokemisk teknologi, en laboratur i organisk kemi och tre befattningar som speciallärare skulle inrättas, ävensom att en befattning som speciallärare och en som biträdande lärare skulle indragas. Vidare föreslogs vissa tjänster som forskningsingenjör, assistent, instrumentmakare m. m. I fråga om motiveringar för förslaget vill jag hänvisa till min redogörelse i årets statsverksproposition (bil. 10, s. 474 f.) samt till de handlingar som bilagts nämnda proposition.

I det föregående har jag redovisat mina förslag i fråga om en livsmedelsteknisk linje vid tekniska högskolan i Lund och inrättande av en professur i livsmedelsteknologi vid denna högskola fr. o. m. budgetåret 1967/68. Jag anser mig nu böra taga ställning även till frågan om högre lärartjänster för biokemiutbildningen vid tekniska högskolan i Stockholm. Mitt ställningstagande till frågan om den livsmedelstekniska utbildningens förläggning innebär inte att den utbildning och forskning inom det biokemiska området, som för närvarande bedrivs vid stockholmshögskolan, skall läggas ned. I stället bör, delvis i anslutning till det av överstyrelsen framlagda förslaget, den biokemiska utbildningen och forskningen vid högskolan ges en mera markerad jäsnings- och läkemedelsteknisk inriktning. Jag föreslår därför, att principbeslut fattas om att professuren i livsmedelskemi vid högskolan, vilken tjänst för närvarande är vakant, omvandlas till professur i biokemi fr. o. m. den 1 juli 1965. Frågor beträffande medel för speciallärare, assistenter m. m. torde böra prövas i samband med behandlingen av anslagsframställningarna för kommande budgetår.»

Utskottet. Den avdelning för kemi som i förevarande proposition föreslås tillkomma vid tekniska högskolan i Lund betraktar utskottet mot bakgrunden av den kemiska industrins starka expansion som en angelägen komplettering av vårt lands utbildningsresurser på området. Utskottet har funnit sig böra godtaga den föreslagna differentieringen på en processingenjörslinje, en teoretiskt-berekningsmässig linje och en allmän kemistlinje. Även om icke oväsentliga skäl kan anföras för en fastare anknytning av livsmedelsteknisk utbildning till lantbrukshögskolan — bl. a. synes de biologiska aspekterna i utbildningen som framhållits i vissa remissyttranden över mejeritredningens förslag och i motionerna I: 790 och II: 973 kunna tillgodoses särskilt väl vid lantbrukshögskolan — har

utskottet likväl vid sin prövning icke velat motsätta sig att en fjärde, särskild livsmedelsteknisk linje kommer till stånd inom kemiavdelningen vid tekniska högskolan i Lund. Utskottet har därvid lagt särskild vikt vid att erforderligt samarbete inom och över gränserna för utbildning och forskning i kemi uppenbarligen bäst främjas vid den större och mer differentierade enhet som en teknisk högskola utgör. Härtill kan fogas att departementschefen rekommenderat att önskemålen om att tillräckligt utrymme ges åt de biologiska momenten beaktas vid det slutliga utformandet av kursplanen i kemi. Utskottet ställer i sammanhanget den största förhoppning till att ett intimt samarbete mellan tekniska högskolan i Lund samt lantbrukshögskolan och det till denna knutna Alnarpsinstitutet skall kunna utvecklas. Inte minst viktigt härvidlag synes vara den lokalmässiga anknytningen av en väsentlig del av livsmedelsteknikerutbildningen till Alnarp och den möjlighet som synes kunna komma att yppa sig att ett branschforskningsinstitut på livsmedelsområdet förläggas till Alnarp, med innehavaren av en professur i livsmedelsteknologi vid den tekniska högskolan som föreståndare.

Av vad utskottet sålunda anfört i förlägningsfrågan följer att utskottet icke ansett sig böra biträda förslaget i motionerna I: 790 och II: 973 om att utbildningen av livsmedelstekniker knytes till lantbrukshögskolan.

Med avseende på dimensioneringen av intagningskapaciteten vid den nya kemiavdelningen har departementschefen förordat en intagning dels i första årskursen av 80 studerande, dels i tredje årskursen av 50 s. k. universitetskemister, dvs. sådana studerande som vid universitet förvärvat minst ett betyg i matematik, ett i fysik och två i kemi. Intagningen av dessa universitetskemister har sin parallell i motsvarande anordning, som riksdagen redan under denna riksdag godtagit med avseende på tekniska högskolan i Stockholm. Utskottet ger sin anslutning till departementschefens förslag vad beträffar intagning av universitetskemister vid tekniska högskolan i Lund. Utskottet vill emellertid beklaga, att utskottet icke har haft tillfälle att taga ställning till förslaget om utbildningen av universitetskemister vid de båda tekniska högskolorna i Stockholm och Lund samtidigt. Beträffande den förra högskolan har nämligen under punkten 229 i årets statsverksproposition, bilagan 10, utan närmare motivering än att detta förordats i vederbörliga anslagsäskanden formellt skett en begränsning av rekryteringsbasen av universitetskemister till universitetet i Stockholm. I propositionen nr 123 har någon sådan begränsning i rekryteringsbasen till visst universitet över huvud taget icke förutsatts. Enligt utskottets mening bör inskränkningar i studenternas val av studieort så långt möjligt undvikas. Även om det självfallet är helt naturligt att lokaliseringen till samma utbildningsort i praktiken gör att tekniska högskolan i Stockholm, då intagningen av universitetskemister där startar hösten 1965, i huvudsak kommer att få lita till att de kemi-studerande vid Stockholms universitet söker sig dit, utgår utskottet likväl ifrån att intresse för vidareutbildning vid Stockholmshögskolan även kan förefinnas hos studerande vid andra universitet. Utskottet förutsätter — med hänsyn till det föreslagna och enligt utskottets mening principiellt riktiga arrangemanget

vid tekniska högskolan i Lund — att hinder icke skall möta att i den av naturliga skäl något begränsade utsträckning som synes sannolik även antaga studerande från andra universitet än Stockholms till kemiutbildning fr. o. m. årskurs tre vid tekniska högskolan i Stockholm.

Utskottet har icke något att erinra mot den förordade tidsplanen för kemiutbildningen vid tekniska högskolan i Lund, innebärande att den första intagningen av studerande sker hösten 1965. Såsom föreslagits av departementschefen — i samråd med chefen för jordbruksdepartementet — bör den nuvarande mejeriingenjörsutbildningen i Alnarp avvecklas, sedan undervisningen för nu intagna studerande avslutats.

Departementschefens förslag om inrättande under budgetåren 1965/66—1968/69 av sju professorer, fyra laboraturer och två universitetslektorat, företrädande i propositionen närmare angivna ämnesområden, biträder utskottet. Såsom förutsatts i propositionen bör tillika professuren i mjölkprodukternas teknologi vid Alnarpsinstitutet indragas från angiven tidpunkt.

Några beräkningar av hur många av teknologerna och universitetskemisterna som kan väntas komma att välja den livsmedelstekniska linjen i Lund har icke redovisats i propositionen och ställer sig måhända svårt att nu närmare uppskatta. Om det antages att proportionen vid linjevalet skulle bli densamma som vid tekniska högskolan i Stockholm, där en provisorisk biokemilinje för närvarande räknar ca 13 av nominellt 64 studerande i fjärde årskursen vid denna högskolas kemiavdelning, kan antalet av dem som väljer en specialisering mot livsmedelsteknik vid Lundahögskolan beräknas till ungefär 26. Utskottet utgår ifrån att — om antalet studerande uppgår till eller rentav överstiger detta antal — vederbörlig hänsyn tages till sådant förhållande vid dimensioneringen av lokalutrymmen för den livsmedelstekniska utbildningen i Lund och Alnarp.

Att den biokemiska utbildningen och forskningen vid tekniska högskolan i Stockholm ges en mera markerad jäsnings- och läkemedelsteknisk inriktning synes riktigt med hänsyn till motsvarande specialisering mot livsmedelsteknik vid tekniska högskolan i Lund. Utskottet biträder departementschefens förslag härom liksom den förordade omvandlingen av den nu vakanta professuren i livsmedelskemi i Stockholm till professor i biokemi fr. o. m. den 1 juli 1965. Beträffande såväl denna som de två professorer vid kemiavdelningen vid tekniska högskolan i Lund, som enligt vad utskottet i det föregående förordat skall tillkomma från samma tidpunkt, bör hinder icke möta att omedelbart sedan vederbörligt beslut om tjänsternas inrättande föreligger påbörja tillsättningsförfarandet.

I motionen II: 959 föreslås att speciallärbefattningen i jäsningslära — förordad med ett arvode av 9 070 kr. — omvandlas till professor i biokemisk teknologi.

Enligt vad utskottet erfarit har undervisningen i jäsningslära anordnats vid tekniska högskolan i Stockholm i mer än 60 år. Under denna tid har jäsningsindustrin helt skiftat karaktär två gånger och är nu inne i sin tredje, expansiva omvandlingsperiod med en produktion som mer och mer synes komma att

baseras på mikroorganismer. Det kan enligt utskottets mening med den allt starkare koncentrationen mot jäsningsteknik starkt ifrågasättas om undervisning och forskning inom ämnesområdet i längden kan tillfredsställande tillgodoses inom ramen för en deltidsbefattning som speciallärare. Utskottet, som emellertid icke är berett att såsom i motionen förordats nu besluta om en omvandling av befattningen till professur, utgår likväl ifrån att Kungl. Maj:t till förnyat allvarligt övervägande upptager frågan om inrättande av en professur i biokemisk teknologi. De skäl som kan anföras för att en sådan professur bör tillkomma bör givetvis få ökad tyngd, när antalet studerande vid avdelningen växer i samband med intagningen av universitetskemister och den ytterligare ökade intagning vid kemiavdelningen som må komma att aktualiseras som en följd av pågående utredningsarbete inom 1963 års universitets- och högskoleutredning.

Vad departementschefen i övrigt i propositionen nr 123 anfört och förordat har icke givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att motionerna I: 790 och II: 973 icke må bifallas av riksdagen;

II. att riksdagen må godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för uppbyggnad av en avdelning för kemi vid tekniska högskolan i Lund;

III. att riksdagen må godkänna av departementschefen framlagda förslag rörande nedläggande av mejeriingenjörsutbildningen i Alnarp samt därav föranledda anordningar;

IV. att motionen II: 959 icke må bifallas av riksdagen;

V. att riksdagen må godkänna av departementschefen framlagda förslag rörande ändrad inriktning av biokemiutbildningen vid tekniska högskolan i Stockholm.

Stockholm den 8 maj 1964

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÅNG

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: fröken Andersson, herrar Einar Persson, Birger Andersson, Bergman, Virgin, Fritz Persson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Per Jacobsson, Mårtensson, Källqvist, Thorsten Larsson, Wååg, Per-Olof Hanson och Nils-Eric Gustafsson; samt

från andra kammaren: herrar Staxång, Petterson i Degerfors, Gustafsson i Stockholm, Karlsson i Olofström, Svensson i Stenkyrka, Blidfors, Nilsson i Göingegården, fru Lewén-Eliasson, herrar Carbell, Gustafsson i Skellefteå, Kellgren, Eskel, Nelander och Källstad.